

Zbigniew
Herbert
(1924),
Poljska

Pogovor o pisanju pesmi

... Upam si trditi, da sposobnost za pisanje pesmi tiči v vsakem človeku, ali pa skorajda v vsakem, tako kot sposobnost za risanje ali pa za skladanje preprostih glasbenih del...

Popoln bralec je prav tako umetnik, in to zelo redek. To je nekdo, ki lahko v sebi podoživi arijo, barve slike ali pa pesem, jo v sebi doživi natanko tako, z enako zastojno radostjo, kot da bi jo sam ustvaril.

... (o pesmi Dve kaplji) Imel sem nekaj več kot petnajst let. Bila je vojna. Med nekim težkim bombardiranjem sem tekel v zaklonišče in takrat sem na stopnicah mimogrede videl (...) dva mlada človeka, ki sta se poljubljala. V tej situaciji je bilo to resnično nenavadno.

— In ste sklenili, da boste to opisali?

— Ne toliko opisal, kolikor izrazil (...) Opaženi posamični situaciji sem hotel dati širšo dimenzijo oziroma pokazati njene globlje, splošno-človeške razsežnosti. — (Vendar pa) — Književna stvaritev (...) mora biti samoobstojna, stati mora na »lastnih nogah«, ne glede na doživljanje, ki so jo priklicali iz zabrisane pokrajine podob, čustev ali slutenj. In biti mora izražena tako, da spodbudi domišljijo.

... Glavno načelo pri branju je, da bi bralec razumel avtorjev namen, njegovo poetiko, njegov svet... Pisatelj ga povabi v igro, v zaresno igro — igro domišljije; zato pisatelja lahko ocenjujemo samo po tem, kako je to igro izpeljal, se pravi, kako se je držal svojih obljub v okviru predlagane konvencije, se pravi dogovora.

... Res je, da večina bralcev ljubi t. im. čustvene pesmi, se pravi take, v katerih z lahkoto prepozna znana čustva (...). Jaz pa čutim do čustev rezervo, ne zaupam jim preveč; v življenju sem namreč videl vse preveč izbruhov navdušenja ali sovraštva do oseb ali stvari, ki tega niso zaslužile. In takrat ima neprecenljivo vrednost nadzor razuma.

... Ko pišem, se ne trudim, da bi bralec presenetil z bogastvom primer, nenavadnim jezikom, umetnim ritmom (...) Rad bi, da bi besede in njihove zveze v mojih pesmih bile prozorne (...) To pomeni, da ne bi posebej pritegovale bralčeve pozornosti (...), ampak da bi na kar najbolj čist in prozoren način kazale resničnost.

... Če je človek pisatelj tudi po tridesetem letu življenja, vedno pride vprašanje — zakaj pišeš, kakšne vrednote s tem braniš, proti kakšnim krivicam? Nadarjenost je dragocena stvar, ampak nadarjenost brez značaja se pogubi. Kaj pomeni brez značaja? To pomeni brez zavestnega moralnega stališča do stvarnosti, brez vztrajnega, brezkompromisnega določevanja meje med tem, kar je dobro, in tem, kar je zlo. Prav zato pri pisateljih poleg obrtne spretnosti tako cenimo njihovo brezkompromisnost, pogum, odklanjanje iskanja lastnih koristi, se pravi zunaj estetske vrednote.

... Doživel sem, če ne osebno, pa kot priča, da se je marsikatera ideologija kompromitirala, da se je marsikatera umetno ustvarjena podoba stvarnosti zlomila, da je vera morala kloniti pred dejstvi. In takrat se mi je področje stvari, področje narave zazdelo oporna točka, pa tudi izhodišče za ustvaritev take podobe sveta, ki bi bila v skladu z našo izkušnjo. Po zatonu lažnih prerokov so reči, da tako rečem, pokazale svoj nedolžni obraz, neomadeževan z lažjo (...) Pesniki torej sanjajo o tem, da bi prodrli k deviškemu pomenu besed, da bi stvarem dali ustrezne besede, kot je rekel pesnik Norwid.

— Kaj pa oni drugi del vaše ustvarjalnosti — pesmi, ki so posvečene mitologiji, zgodovini? Kritiki pravijo, da ste pesnik kulture?

— Tega nimam za žalitev, čeprav v ustih ljudi, ki od pesnikov zahtevajo nenehno novotarstvo, zveni kot očitek (...) Za ustvarjalca se mi zdi popolnoma nujno, da bi si izdelal aktiven odnos do tradicije, če je le mogoče, do celotne tradicije, ne pa samo do enega rodu, kar pogosto delajo mladi pesniki, ki z užtkom kažejo jezik svojim predhodnikom, pri tem pa pozabljajo na Homerja, Ajshila, Horaca, Danteja in Shakespearja.

... Temeljna funkcija kulture je grajenje vrednot, za katere je vredno živeti. Obstaja star pojem — humanist, ki mi je drag in mi dosti pomeni (...) Humanist je človek, ki se trudi, da bi asimiliral, si prisvojil in osvojil kar največja območja resničnosti; ustvarjal svet, ali pa vsaj podobo sveta po svoji, človeški meri — človeški sposobnosti za razumevanje in čutenje. Zakaj se v svojih pesmih vračam k biblijskim ali zgodovinskim temam? Ne zato, ker bi hotel blesteti pred bralcem. Prav tako po moje to ni beg pred resničnostjo. Na srečo je že minilo obdobje, ko so mitologijo in realizem postavljali drugo proti drugemu. V starih legendah, v ustnem izročilu so se ohranile zelo bistvene izkušnje človeštva. In ko na primer pišem o Apolonu in Marsiju, tega mita ne prepisujem preprosto iz učbenika za grško mitologijo, pač pa se trudim, da bi to staro izročilo o okrutnem dvoboju prebral na novo in odgovoril na vprašanje, kakšna vsebina, kakšne resnice so v njem še vedno aktualne in žive. Ne samo zame, ampak upam, da tudi za moje bralce.

APOLON Pravi dvoboj Apolona
 IN MARSIJ z Marsijem
 (neprekosljiv posluš
 proti velikanskemu razponu glasu)
 se odvíja zvečer
 ko so sodniki

kot vemo
zmago že prisodili bogu

močno privezan k drevesu
natančno odrt iz kože
Marsij
kriči
preden pa tak krik
dospe visoko do ušes
si v njegovi senci malo oddahne

Apolona pa kar stresa od studa
ko si čisti svoj instrument

samo na videz
je Marsijev glas
enoličen
sestavljeno iz enega samega vokala
A

zares pa
Marsij
opisuje
nepregledno bogastvo
svojega telesa

plešasta pobočja jeter
bele soteske prebavil
šumeče pragozdove pljuč
sladke gričke mišic
sklepe žolč kri in trepet
in ledeni veter iz kosti
nad soljo spomina

Apolona pa kar stresa od studa
ko si čisti svoj instrument

zdaj se v zbor
vključi rožni venec Marsijevih hrbtencičnih vretenc
pravzaprav ta isti A
le da je bolj globok z dodatkom rje

to pa je že preveč
 za boga z živci iz umetnih vlaken
 odide po peščenem drevoredu
 s pušpanovimi grmički ob straneh
 on — zmagovalec —
 in premišljuje
 ali se iz Marsijevega tuljenja
 ne bo kdaj razvila
 nova veja umetnosti
 recimo — no — konkretne

nenadoma
 mu pade k nogam
 okameneli slavček

ozre se
 in vidi
 da je drevo h kateremu je bil privezan Marsij
 posivelo

popolnoma

DVE KAPLJI   Gozdovi so goreli —
 onadva pa
 sta si spletla roke okrog vratu
 kot gnezdo ali šopek rož

ljudje so drveli v zaklonišča
 on pa je pravil o ženi da ima lase
 ki da se lahko v njih vedno skrije

pokrita z eno samcato odejo
 sta si šepetala besede brez sramu
 pač litanije vseh zaljubljenecv

ko je bilo najhuje
 sta si skočila — ne v lase ampak v oči
 in jih močno zaprla

tako močno da sploh nista čutila
 ognja ki se je približeval trepalnicam

do konca sta bila možata
do konca zvesta
do konca si podobna
kot dve kaplji
ki sta se ustavili na robu lic

(Pesem je starejšega datuma, v slovenščino jo je prevedel L. Krakar, Poljska lirika dvajsetega stoletja, DZS 1963)

Prevedla Katarina Šalamun-Biedrzycka

Marian
Grzeźczak,
(1934),
Poljska

Odlomki iz življenjepisa

Najlepša bajka v mojem otroštvu je bilo delo. Nikoli pozneje nisem garal s takim užitkom: močno, telesno, z dušo na ramenu. To so bila posebna opravila, ki so tešila lakoto telesa in žejo po prigodah. Poleti smo mulci z nemških polj kradli žito. Potem ga je bilo treba drobiti s petami, v vrečah, ali pa vsak klas posebej s prsti. To je bilo težko, zamudno delo, tem bolj, ker ga je spremljal neprestan strah, da nas bo-

do zasačili. Izluščena zrna so družine potem ponoči mlele v kavnih mlinčkah. Žrmlje so takrat stale tako blizu besedi smrti, da nihče ni hotel tvegati. Pozimi smo lovili jerebice, ki so trumoma prihajale v bližino kmetij. Okoliščine so povzročile, da je ta, pravzaprav običajna opravila, vedno spremljal strah, občutje tveganja, ponos ob zmagi, občutek sramu ob porazu. Toda ali otrok dojema tveganost svoje prve bajke? Tako je ta otroška vojna (ker kaj drugega naj bi bila za petletnega fantiča) popolnoma osvojila mojo domišljijo (...) Moja najbolj zgodnja domišljija se je torej izoblikovala zunaj področja kulture, oz. točneje: poleg nje. Pot k njenim skrivnostnim območjem bi lahko pomenil jezik. Pri meni pa to ni bilo tako preprosto, zato se bom za trenutek ustavil ob vprašanju jezika.

Med domačini se je govorilo po poljsko, med tujci — po nemško, vendar pa z nenehno bojaznijo, da ne bi človek kar nenadoma kaj rekel po poljsko. Znalo pa se je zgoditi, da je kdo tudi med domačimi kdaj kaj